



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας

Ενότητα 5: Ιστορικός χρόνος. Περιοδολογήσεις

Αντώνης Λιάκος

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας

1. Ο μετρήσιμος χρόνος

- Η έννοια του χρόνου, αποτέλεσμα κοινωνικής ανάπτυξης. Συγκεκριμένος και αφηρημένος χρόνος. Η απόσπαση του χρόνου από τα φυσικά φαινόμενα. Διαδοχή και μετρησιμότητα του χρόνου. Κοσμικός χρόνος και χρονολογία. Χριστιανισμός και σημασιοδότηση του χρόνου. Βιομηχανική επανάσταση και η βασιλεία του ρολογιού. Καπιταλισμός και "ο χρόνος είναι χρήμα".



2. Ο εσωτερικευμένος χρόνος

- Αυγουστίνος:

Το παρόν-παρόν

Το παρόν- παρελθόν

Το παρόν-μέλλον

- Ο χρόνος είναι μια υποκειμενική εμπειρία. Ως υποκειμενική εμπειρία (ατομική και συλλογική) άλλοτε είναι πυκνότερος και άλλοτε αραιότερος.



3. Φυσικός χρόνος και ιστορικός χρόνος

α) Οι διαφορές. Αν στο φυσικό χρόνο υπάρχει μια διαδοχή στιγμών από το παρελθόν προς το παρόν, στον ιστορικό χρόνο η πορεία είναι από το παρόν (η στιγμή της ιστορικής δραστηριότητας) προς το παρελθόν (η στιγμή των γεγονότων). Η αντιστροφή αυτή σημαίνει ότι το παρόν οργανώνει νοηματικά το παρελθόν. (Το παράδειγμα του ονειρικού χρόνου).

β) Ο συνδυασμός. Το παρελθόν διαμορφώνει το παρόν (φυσική πορεία του χρόνου), το οποίο με τη σειρά του αντιλαμβάνεται και σημασιοδοτεί το παρελθόν. Κίνηση προς δύο κατευθύνσεις. Τα ίχνη του παρελθόντος στο παρόν, το παρόν ως παρατηρητήριο απ' όπου ατενίζουμε το παρελθόν.



Αμφίδρομες διαδρομές 1

- Συλλαμβάνουμε το παρελθόν μέσα από τα αντιληπτικά σχήματα του παρόντος, δηλαδή μέσα από τα νοητικά εργαλεία και τις πολιτισμικές έννοιες που έχουν διαμορφωθεί από την κοινωνία στην οποία ζούμε. Επομένως δεν αντιλαμβανόμαστε γυμνά τα γεγονότα του παρελθόντος ως κάτι που υπήρξε, αλλά με τα νοητικά εργαλεία που έχουμε διαμορφώσει.
- Όταν διαβάζουμε ένα κείμενο ιστορίας, χρειάζεται να συνειδητοποιούμε ότι δεν διαβάζουμε τον χρόνο από το παρελθόν προς το παρόν, αλλά αντίστροφα: Πώς ο συγγραφέας αντιλαμβάνεται το παρελθόν μέσα από τη χρονική στιγμή που γράφει για το παρελθόν.



Αμφίδρομες διαδρομές 2

- Αυτή η "στιγμή" αντανακλά τις πραγματικότητες (κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές) της εποχής του. Τα αντιληπτικά σχήματα αποτελούν εσωτερίκευση αυτών των πραγματικοτήτων.
- Ο ρόλος της επιστημονικής ιστορίας δεν είναι η κατάφαση αυτής της αντίστροφης ανάγνωσης, αλλά η συνειδητοποίηση των αμφίδρομων διαδρομών.



Οι διάρκειες

- Ο χρόνος της Μεγάλης Διάρκειας. Ο χρόνος της Μέσης Διάρκειας (ή συγκυρίας). Ο χρόνος της Μικρής Διάρκειας (συμβεβηκότα, γεγονότα).
- Παράδειγμα μελέτης το βιβλίο του Φ. Μπροντέλ "Μεσόγειος".



Μεγάλη διάρκεια

"Το πρώτο μέρος εξετάζει μια τελείως στάσιμη ιστορία, αυτή δηλαδή του ανθρώπου μέσα από τις σχέσεις που δημιουργεί με το περιβάλλον του. Μια ιστορία με αργή πορεία, με αργές μεταβολές, συχνά κατασκευασμένη από επίμονες επαναφορές, από κύκλους που επαναλαμβάνονται ατελείωτα. Δεν θέλησα να παραμελήσω αυτή την ιστορία, δηλαδή την ιστορία που βρίσκεται σχεδόν έξω από το χρόνο, εκείνη που αφορά τα άψυχα πράγματα"



Μέση διάρκεια

"Πάνω" σ' αυτή την ακίνητη ιστορία διακρίνει κανείς μια ιστορία με αργούς ρυθμούς. Θα λέγαμε μια κοινωνική ιστορία. Αυτή των ομίλων και των ομάδων. Πώς αυτά τα βαθειά κύματα ξεσήκωναν το σύνολο της μεσογειακής ζωής; Αυτό αναρωτηθήκαμε μελετώντας διαδοχικά τις οικονομίες, τα κράτη, τις κοινωνίες, τους πολιτισμούς, προσπαθώντας τελικά να δείξω πώς όλες αυτές οι "βαθειές δυνάμεις" ενεργοποιούνται στο πολυσύνθετο πεδίο του πολέμου, επειδή όλοι ξέρουμε ότι ο πόλεμος δεν αποτελεί "ιδιοκτησία" των ατομικών υπευθυνότητων.



Μικρή διάρκεια

- Τέλος, το τρίτο μέρος είναι εκείνο που αφορά την παραδοσιακή ιστορία, όχι στο επίπεδο του ανθρώπου, αλλά σε εκείνο του ατόμου. Την ιστορία των γεγονότων... Μια επιφανειακή ταραχή. Τα κύματα που ξεσηκώνουν οι αμπώτιδες και οι παλίρροιες στη δυνατή κίνησή τους. Μια ιστορία με σύντομες, γρήγορες και νευρικές ταλαντώσεις, υπερευαίσθητη από τη φύση της, που κάθε βήμα της ενεργοποιεί όλες τις παραμέτρους των μηχανισμών της...



Η εγγραφή των φαινομένων στο χρόνο.

- Κάθε φαινόμενο και η δομή του χρόνου που το διέπει. Η εγγραφή σε περισσότερο της μιας δομές χρόνου. Τα φαινόμενα έχουν τον ιδιαίτερο χρόνο τους.



Η περιοδολόγηση 1

- Bruno Latour, «Έχουμε μια προδιάθεση να κατανοούμε το χρόνο που περνά σαν να καταργεί πράγματι το παρελθόν πίσω του». Θεωρώντας ότι έχουμε αποκοπεί ριζικά από το παρελθόν, οδηγούμαστε στο «να βιώνουμε το χρόνο σαν μια επανάσταση που πρέπει πάντα να αρχίζει ξανά και ξανά».



Η περιοδολόγηση 2

- Μία από τις βασικότερες συνέπειες αυτού του τρόπου σκέψης για τον χρόνο και την ιστορία είναι ότι συνδέουμε οργανικά τα διάφορα στοιχεία που συνθέτουν τον καθημερινό μας κόσμο, δημιουργώντας μέσα από αυτήν τη συστηματική συνοχή τους μια αυτόνομη, ξεχωριστή οντότητα – όπως, λόγου χάριν, την εποχή, την ιστορική περίοδο – την οποία ακολούθως τοποθετούμε μέσα σ' αυτήν τη συνεχή και διατεταγμένη ροή από το παρελθόν στο μέλλον.



Η κατασκευή της περιοδολόγησης

- Η επινόηση του σχήματος αρχαιότητα-μεσαιώνας -νεώτερη και σύγχρονη εποχή. Μικρές και μεγάλες περιοδολογήσεις. Η εμφάνιση νέων περιόδων: Ύστερη αρχαιότητα, νεώτερη-πρώιμη εποχή. Η αξιολόγηση μέσω της περιοδολόγησης. Ο δυτικοκεντρικός χαρακτήρας της περιοδολόγησης (το παράδειγμα της Γαλλικής Επανάστασης στη διάκριση νεώτερης και σύγχρονης εποχής. Ισχύει το δυτικοκεντρικό παράδειγμα για την περιοδολόγηση της ιστορίας άλλων πολιτισμών π.χ. Ινδικός, Κινεζικός κλπ.;) Η έννοια της συνέχειας και της τομής.



Η πολιτική σημασία της περιοδολόγησης

- Κατοχή και εμφύλιος στην Ελλάδα
- Ανάλυση του ερωτήματος «Πότε αρχίζει ο εμφύλιος πόλεμος στην Ελλάδα;»



Ιστορικότητα

- Ο ιστορικός και το πλεονέκτημα της συνείδησης του χρόνου. Η ιστορικότητα των φαινομένων. Η έννοια της ιστορικότητας και της κατασκευής. Αδράνεις και μεταβολές. Οι επιβιώσεις και το καινούργιο.
- Ιστορία και ιστορικότητα: Εννοιολογικές διαφορές.



Παράδοση

- Παράδοση και παράδοση.
- Η παράδοση ως τρόπος λειτουργίας της κοινωνίας.
- Παράδοση και νεωτερικότητα.
- Η επινόηση της παράδοσης.
- Η επιλεκτικότητα της παράδοσης.
- Η παραδοσιολατρεία: παραδοσιακή ή νεωτερική;



Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Έχουν προηγηθεί οι κάτωθι εκδόσεις:

- Έκδοση διαθέσιμη εδώ. <http://eclass.uoa.gr/courses/ARCH240>



Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών 2014. Κώστας Γαγανάκης. «Μάθημα: ΙΙ29 Θεωρία της Ιστορίας. Ενότητα: Ιστορικός χρόνος. Περιοδολογήσεις». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/ARCH9>



Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.



Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.



Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες



Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Πίνακες

